

Alle tiders Nordsjælland

MUSEUM NORDSJÆLLANDS
ÅRBOG 2017

Johan Behrens

– en farverig maler

AF SØREN FRANDBSEN

Da sommergæsterne omkring 1900 for alvor kom til Gilleleje, søgte mange malere til fiskerlejet, hvor der var god afsætning for malerier, der blev købt som erindring om et vellykket sommerophold. Anderledes var det med Johan Behrens. Han fik Gilleleje, med havnen, bådene og lyset over havet, ind under huden fra barnsben, fordi familien var faste sommergæster i byen. Det fik stor betydning for hans kunstneriske løbebane. Tidlige billeder viser Johan Behrens' sans for lysets store betydning for maleriet. I akademitiden og senere udviklede han sin motivkreds til hele nordkysten og kyststrækningen fra Helsingør til København.

*Nakkehoved Vestre Fyr.
Maleri 1919.*

De stærke farver og hans maleteknik blev genstand for diskussioner, når han udstillede. Artiklen giver en oversigt over Johan Behrens' arbejde som kunstmaler, men tegner også et portræt af en personlighed, der i årtier var et kendt ansigt i Gilleleje.

Familien Behrens i Gilleleje

Kun en måned gammel blev Johan Behrens af sine forældre i maj 1904 taget med til Gilleleje. Han tog sutten ud af munden og udbrød: "Dette er dog et ganske vidunderligt sted, her vil jeg leve mit liv". Og da forældrene kiggede lidt forbavset på ham, klappede han i sine små hænder og tilføjede: "Har I ikke hørt, det er sunget ved min vugge, at jeg skal være maler." Sådant omtrent formede Johan Behrens første møde med Gilleleje sig efter eget udsagn!¹

Faderen redaktør Carl Behrens var en af Gillelejes markante sommergæster, der gennem sit virke som teater- og litteraturkritiker havde gode forbindelser i kunstnerkredse. Carl Behrens giftede sig i 1904 med Astrid Poulsen, hvis far var skuespilleren Emil Poulsen. Dennes bror, den meget kendte skuespiller Johannes Poulsen, blev således Johan Behrens onkel.

Redaktør Carl Behrens var meget begejstret for Gilleleje og benyttede enhver lejlighed til at rose fiskerlejet. Carl Behrens blev uofficielt Gillelejes propagandaminister.

Kastelsmøllen i København. Farvelagt tegning.

Familien Behrens tog i 1904 ophold på Bonderuggård mellem byen og fyret. Lidt senere lejede man sig ind på Christiansminde ved Fyrstien, men i 1915 fik familien eget sommerhus på Nordre Strandvej – Blaabjerg – med egen strandgrund.

Uddannelse

Fra barnsben oplevede Johan Behrens hver sommer det fantastiske lys over havet og fiskerlejet. Det gjorde indtryk på et sind, der var kunstnerisk anlagt. Som 15-årig i 1919 malede Johan en aftenstemning med Nakkehoved Vestre Fyr. Det er et velkomponeret og stemningsfuldt billede. På dette tidspunkt kom Johan Behrens på Teknisk Skole som forberedelse til optagelsen på Kunstakademiet i København. På akademiet modtog han fra 1921-27 undervisning af professor Aksel Jørgensen, hvor tegnegrundlaget kom helt på plads. I en vis udstrækning tog Johan Behrens i disse år ved lære af Aksel Jørgensens modernistiske malemåde med hurtige og brede penselstrøg. Behrens blev påvirket

af Aksel Jørgensens stærke, varme farver og lysvirkningerne i hans billeder.

Selv udtalte Johan Behrens i sit fødselsdagsinterview 1964: *"Mit forbillede er den engelske maler William Turner – uden sammenligning med ham naturligvis. Han betød noget afgørende for impressionismen, og hans områder var særlig fortolkningen af lyset, dets spil i vandet og solnedgange."*

Dekorationskunst

I 1930'erne udførte Johan Behrens flere store dekorationsopgaver til københavnske teatre og virksomheder. Man har lidt på fornemmelsen, at familiens teatertilknøtning spillede ind. Teaterkulissen og de store flader blev en udfordring og inspirationskilde til kunst i den store skala. I 1932 udsmykede Johan Behrens to vægge på Nørrebro Teater. Det ene billede viser et orkester, der er i fuld gang med et nummer, det andet skuespillere iført fantasifulde dragter. Kritikkerne var ikke begejstrede. I 1934 kunne man i Nyt tidsskrift for Kunstindustri læse: *"Behrens billeder... er mindre ubehagelige i farven end malerens andre ting. Men de er rodede i kompositionen, man fatter ikke den maleriske mening med dem. En væg skal være klar og let at fatte."* Det sidste kan man stille spørgsmålstegn ved. Behrens to billeder skal snarere opfattes som en udfordring for beskueren, der i detaljerne kan finde sjove og overraskende ting. Som kunstner gjorde Johan Behrens ikke det forventelige. Hans store dekorationer førte til, at han i 1939 blev bedt om at lave dekorationerne til balletten De fire Temperamenter på Det kongelige Teater.

Høstudstillingen 1935

Johan Behrens udstillede på Høstudstillingen i 1935, som han var medstifter af. I Tilskueren 1935

anmeldte Poul Uttenreitter udstillingen. Efter gennemgangen af en række kunstnere med "et vist smagfuldt niveau" blev artiklen afsluttet således:

"Johan Behrens derimod sprænger alle rammer med sin samvittighedsløse, pyromanagtige farveglæde, et Al-Capone-maleri som en af de unge kunstnere kaldte det. Snart minder han om Emil Nolde, snart er han, som i et farvegiftigt kvindeporthæt, en ren Gudmund Hentze. Han skulle begrænse sig lidt, for der er ganske smukke billeder iblandt; det fra "Bakkens Hvile" f. eks. er ikke så lidt af en festlig dekoration, og flere af billederne fra skibsværftet og med fartøjer har en sådan karakter af brændende visioner, at man ikke let glemmer dem, de sætter mærker på nethinden."

Johan Behrens arbejde i Gilleleje

I 1931 byggede Johan Behrens hus med atelier, der havde udsigt over strandgrunden på Nordre Strandvej. Her fik han de bedste forudsætninger for at

følge lysvirkningerne over havet. Han beskrev sine erfaringer i 60 års fødselsdagsinterviewet:

"Havet er en evigt skiftende inspirationskilde, og bølgenes rullen giver mig et aldrig hvilende akkompagnement. Her er motiverne altid skiftende, altid nye, fordi de forandres med dagens skiftende belysninger." Og journalisten tilføjer:

"Sommeraftener sidder Johan Behrens på sin strandgrund Nordre Strandvej 26 og maler det ene forstudie efter det andet. Her er der ingen tilskuer, som han ellers hader – lige bortset fra de gamle Gilleleje-fiskere, der godt må kigge med, for deres opmuntrende og rosende ord har vægt. De kender jo også havet."

Johan Behrens forstudier blev en vigtig inspirationskilde, når han malede i atelieret. I 1987 skulle huset på Nordre Strandvej ryddes efter søsterens død. Gilleleje Museum blev tilkaldt og kunne hjemtage et stort antal skitser og tegninger. Olieskitserne lå i et skab med hylde og påskrifter som tåge, sol-

Vægudsmykninger på Nørrebro Teater 1932. Fotos.

Aftenstemning med
måne og sløret lys.
Skitse.

Solnedgang. Skitse.

Måneskin over havet.
Skitse.

Aftenstemning med
fiskerjolle. Skitse.

nedgange og måneskin. Det er små lærredsstumper limet på træstykker, masonitplader eller krydsfiner, men i nogle tilfælde er malingen direkte påført pladerne. De fine ofte slørede gengivelser af aftenhimmels lys er opnået ved lasering, dvs. påføring af tyndere malingslag på en grundering af oliefarve. På denne måde opnåede Behrens en virkning, der mindede om Turners malemåde.

Hovedmotivet i Johan Behrens stemningsbilleder er Gilleleje Havn med Nakkehoved-fyrene i baggrunden. Ultramarin med sin stærke blå farve og svage violette toning genskaber sammen med de røde nuancer i solnedgangene vand og himmel. Med denne baggrund skildres fiskerbådene med de mønjerøde og flaskegrønne sejle, der spejler sig i vandet, mens den gule farve i lygter og månens spejlinger understreger natstemningen. Med sine hurtige penselstrøg opnår Behrens i mange billeder et fint kunstnerisk resultat. De kulørte farver understreger nerven og temperamentet. Andre billeder har derimod præg af teatermalerens kulisseagtige produktion.

Udstillinger i København

Johan Behrens udstillede med jævne mellemrum i København. I 1939 var det hos Bo på Amagertorv. Udstillingen blev 30. oktober anmeldt af Schultz i Nationaltidende. Han skrev:

"Behrens er blevet bedre (synes jeg da). Han maler lettere og tyndere, og det klæder ham. Behrens holder ufortrødent sin linje. Han gør i måneskins- og sommernats-effekter, og hans udstilling er et fyrværkeri af blå og rødt og gult som sædvanlig Men han bliver sikrere på hånden og i sin teknik. Efterhånden har han fået en djævelsk evne til at lægge et billede med havflade og horisont og måne i det ene hjørne, så at det ligger helt fast i fugerne og hænger dekorativt på væggen."

Kutter på bedding. Maleri.

Aftenstemning set mod Nakkehoved Fyr. Maleri.

Dramatiske billeder

Selvom Gilleleje Havn med fiskekutterne blev Johan Behrens' hjemmebane, malede han også mange andre motiver, der farvemæssigt tiltalte ham. Her kan nævnes Charles Hansens bloddryppende slagteri i Gilleleje, brandbiler på vej til ildebrand, Sankt Hans bål langs kysterne og Helsingørs ildgnistrende skibsværft med stærkt mønjerøde skibskrog på bedding. Mange af disse farvestrålende billeder blev trykt i magasiner og ugeblade.

Et billede af nationalhistorisk betydning er hans maleri af den danske flåde, der sænkes på Holmen i København 29. august 1943, som konsekvens af samarbejdspolitikens sammenbrud under 2. verdenskrig. Det færdige, meget store, maleri blev i 1987 solgt til Orlogsmuseet i København, men Gilleleje Museum erhvervede på samme auktion en

mindre skitse i farvekridt, der på udmærket vis giver en forestilling om det færdige maleri. Vi ser de brændende skibe ud for mastekranen og fornemmer en uro i motivet, der understreger den voldsomme handling.

Det dramatiske sindelag kommer også til udtryk i hans snebilleder med isbryderen "Store Bjørn" og brusende damp tog i snestorm. Naturens mange luner tiltalte ham.

Portrætter

Johan Behrens' kunstneriske dygtighed kommer også til udtryk i portræterne, hvoraf museet ejer flere. Portrættet af faderen Carl Behrens fra 1938 er meget udtryksfuldt. Det samme gælder helpor-
trættet af en fiskerkone fra 1936.

Aftenstemning set mod
Nakkehoved Fyr. Maleri.

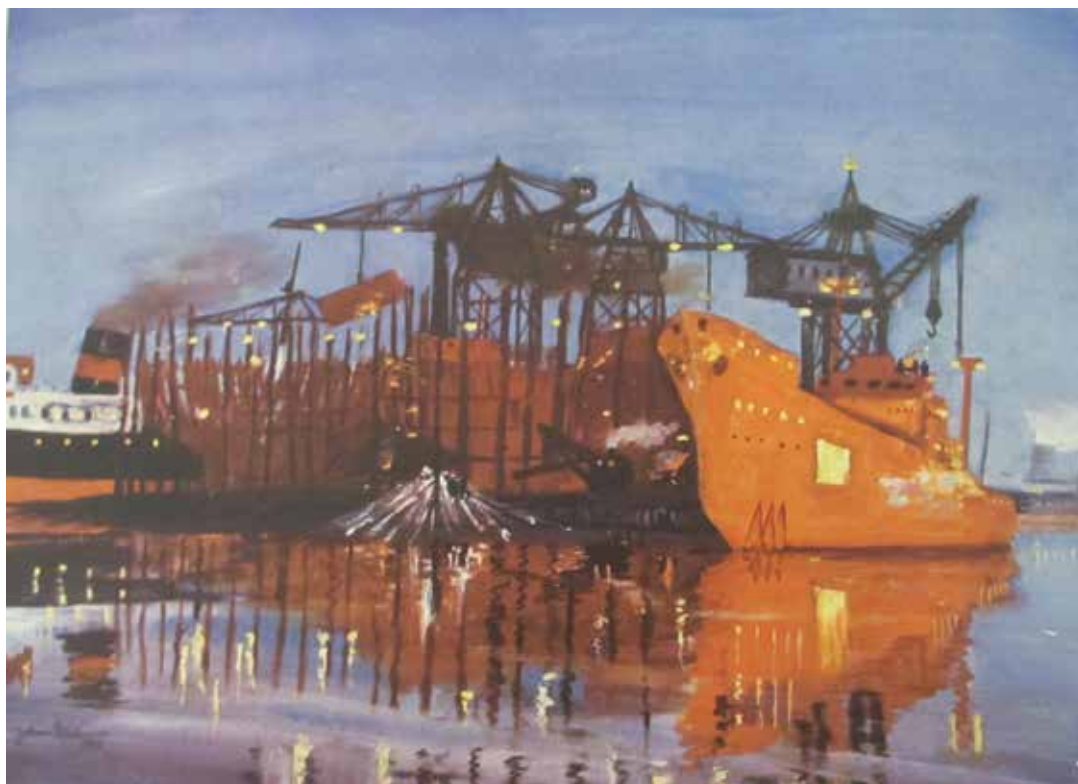
Johan Behrens et kendt ansigt i Gilleleje

Forfatteren og journalisten Anders W. Holm skrev i 1954 i "Fra det gamle Gilleleje" om Johan Behrens i anledning af hans 50 års fødselsdag:

"Alle gillelejere har ved aftenslumring set et mægtigt kæmpelærred på to fødder bevæge sig gennem byen ned til havnen og først længe efter mørkets frembrud bevæge sig den modsatte vej. Det er Behrens, der maler et af sine landskendte farverige havnebilleder med de røde og grønne sejle. Hvordan han bærer sig ad med at male i bælgmørke, ved ingen. Nogle mener, at hans farver er så stærke, at han ikke selv kan tåle at se dem i dagslys, andre, at han kan motivet i den grad udenad, at han kan male det i blinde. I hvert

fald hænger hans havnebilleder fra Gilleleje rundt om i landet og gør med deres stærke plakatvirkning en farvekraftig propaganda for den lille fiskerby. Han er efterhånden selv en af Gillelejes berømtheder. Søborg-Gilleleje Kommune har erkendt det ved at lade ham dekorere rådhusalen på Gilleleje Rådhus med en trefløjet dekoration, der viser Gilbjerg, havnen og Nakkehoved."

Johan Behrens havde en fin evne til at fæstne stemninger til de store lærreder med en mørk, varm grundering fuldt op af lasering med blåt, lilla og gult. Det skete ved brug af store pensler, der teknisk set er vanskelige at arbejde med, hvis ikke billederne skal blive tomme i deres indhold. Dette undgik Behrens gennem sit temperament og sin livsglæde.

*Helsingør Skibsværft.
Bladillustration efter
maleri.*

Kunstmaleren Hans Refslund Andersen husker Johan Behrens som en sand artist, når han kom kørende på sin gamle cykel med et lærred spændt på ryggen. Staffeli, malerbøtter med farve og pensler så store som koste var surret fast på bagagebæreren. Men alligevel holdt Behrens balancen, selv om vejene dengang mange steder var grusede og meget hullede.

Johan Behrens var et kendt og skattet ansigt i Gillelejes byliv. Skulle man bruge et maleri til en rund fødselsdag, et bryllup eller en konfirmation henvendte man sig blot på Nordre Strandvej nogle dage i forvejen. Efter en grov markering af bådenes konturer med sort farve blev skitserne fra skabet hentet frem og farverne anlagt efter køberens ønsker. Solnedgangsbillederne med det slørede rødli-

*Sankt Hans bål.
Bladillustration efter
maleri 1932.*

Flåden sænkes på Holmen 29. august 1943. Skitse i oliekriddt.

ge lys på den mørkeblå aftenhimmel var meget populære. Ethvert Gilleleje-hjem med respekt for sig selv skulle førhen have et billede med fiskerbåde i havnen af Johan Behrens på væggen.

Sommerudstillinger

I sommersæsonen holdt Behrens altid udstillinger på Nordre Strandvej med henvend 1000 besøgende gæster. I 1964 opførte han en malerisal for publikum for ikke at blive unødigt forstyrret i sit arbejde

Ældre mand hviler sig på sin trillebør. Maleri.

Portræt af faderen Carl Behrens. Maleri 1938.

i atelieret². I malerisalen kunne sommergæsterne finde erindringsbilleder fra opholdet i Gilleleje.

Johan Behrens solgte sine billeder til yderst rimelige priser. Det gjorde, at han fik en stor omsætning, og at der hele tiden måtte males nye billeder i sommersæsonen. Det lå ham ikke fjernt, for som han selv sagde: "Aksel Jørgensen lærte os, at vi skulle arbejde, som om en vis mand var i hælene på os, og som årene går, og man bliver ældre, føler man, at hvert minut, ja hvert sekund er værdifuldt og må bruges. Livet må ikke glide forbi en, uden at man fanger det mest mulige af det"³.

Velhavende blev Behrens aldrig. Når han stod og manglede penge, måtte købmandsregningen eller skatten på rådhuset betales med et maleri.

Stor selskabelighed

Johan Behrens blev kaldt "Naturens muntre Søn".

Fiskerbåde i havneindløbet. Maleri 1959.

Han var et selskabsmenneske, en livsnyder og noget af et renæssancemenneske. Behrens virkede altid livsglad og oplivende på sine omgivelser; han vandt folk for sig med det samme. Der blev ofte holdt fester i huset på Nordre Strandvej, hvor bekendte, ikke mindst fra kunstmiljøet, deltog. Johan var det naturlige midtpunkt. Han talte og lo meget og var fyldt med sjove historier og citater. Ved sådanne lejligheder blev der budt på onkel Johannes' sørøverpunch i den antikke punchebolle. Den satte ekstra gang i stemningen.

Den glade og farverige livsførelse passer godt til Johan Behrens malerier. Nogle gange blev han beskyldt for, at farverne i billederne var for kraftige. Til sit forsvar yndede han at citere den franske maler Delacroix: "*Maleriet skal være en fest for øjet*"⁴.

Fiskerkone 1936. Maleri i fotografisk gengivelse.

Den antikke punchebolle med onkel Johannes sørøverpunch ses på bordet med forskellige drikkevarer og tilbehør. Foto.

Johan Behrens i højt humør ved en af sine fester. Foto.

Noter

- 1 Frederiksborg Amts Avis 1964.
2. Frederiksborg Amts Avis 1964.
3. Frederiksborg Amts Avis 1964.
4. Holm 1954, s. 68.

Litteraturliste

Museum Nordsjælland ejer det materiale, som Gilleleje Museum overtog i 1987 fra boet efter Johan Behrens søster. Museet ejer tillige næsten alle malerier og illustrationsmaterialet, der er gengivet i artiklen. Det nævnes i billedteksten, hvis ejerforholdet er et andet.

Andersen, Hans Refslund 1979: Gilleleje Museum 1929 – 1979. Som malerne har set Gilleleje. *Gilleleje Museums skrifter, bind 26*, s. 143-147.

Berlingske Tidende 29. december 1967: Nekrolog ved Johan Behrens død.

Frederiksborg Amts Avis 12. april 1964, 60 års fødselsdagsinterview.

Holm, Anders W. 1954: Gillelejemaleren Johan Behrens. *Fra det gamle Gilleleje 1954*, s. 66-71.

Weilbach: Dansk Kunstnerleksikon.